

ПЕРЕДУМОВИ ЗАНЕПАДУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

Мельник Ю.Ф., Вергунов В.А., Глазунов Г.О. Сільське господарство України 1917–1920 років: реалії та пошуки / Під заг. ред. чл.-кор. УААН Ю.Ф. Мельника. — К., 2008. — 284 с.

Праця відомих в Україні та за її межами вчених і державних діячів Ю.Ф. Мельника, В.А. Вергунова, Г.О. Глазунова «Сільське господарство України 1917–1920 років: реалії та пошуки» має не тільки важливе наукове й економічне значення, але й ставить політичну проблему перед сучасними провідниками України: як не втратити державності, не занепасти провідну галузь вітчизняної економіки — сільське господарство.

Автори на прикладі конкретних матеріалів у часовому вимірі яскраво, мов кресалом видобуваючи іскри, висвітлюють похмуру епоху можливостей для самовизначення та здобуття незалежності українського народу після 750-літнього перебування під владою інших держав, сумний період втрати національних селянських сподівань, чудових перспектив через незважені дії та вчинки українських політиків, створений ними хаос і кризу в країні.

У цьому дослідженні чітко проведено паралелі між історичними подіями й нашим сьогоденням: Україна потрапляє не тільки в економічну, але й політичну залежність від інших держав, політичних груп і кланів; сільське господарство фактично знищене, а село, колиска державності і нації, перебуває на межі зникнення. Авторі справедливо

роблять висновок: «Нинішня політична арена України своєрідно повторює чимало складових тодішньої гами суспільних вчинків». У минулому, як і тепер, «селянство з нетерпінням вижидало нагального вирішення єдиного питання: про землю». Пояснення такого бажання було справедливим як для селянина, так і для держави, бо «ніхто краще наших селян не може знати, як порядкувати свою землю». У першому Універсалі (у книзі автори подають усі Універсали) було записано, що після відбирання

поміщицьких, казенних, царських, міністерських та інших земель вони перейдуть у власність народу. Проте через хаос, створений національними провідниками, українські землі, худоба, самі селяни потрапили в колгоспи і радгоспи. Тепер землю і майно повернуто новим поміщикам, а селяни перетворились у новітніх пролетарів. Хаотичні дії і суперечності на шляху досягнення основних цілей тодішніх провідників авторів праці унаочнюються документами, підписаними ними, та змістом самих Універсалів.

Висновки, зроблені в рецензованій книзі, переконливо свідчать: Україні необхідна новітня оцінка та новий підхід до української історії, національної ідеї, історичних постатей.

У цьому контексті не зайвим буде згадати нашу історію. Радянський Союз намагався всіма силами пропагувати у світі своє марево комуністичної ідеології, поширити її на народи багатьох країн. Що чекало українців за такої політики? Українські провідники, захмелівши від обіцянок Тимчасового уряду, поїхали до Москви розв'язувати земельні й державні проблеми. Автори наводять слова тодішніх українських високопосадовців М. Шаповала і М. Ковалевського: «Товариші-росіяни так завзято гальмували розв'язання земельного питання на Україні», що воно не було вирішено аж до Жовтневого перевороту, який відбувся через декілька місяців.

Слід визнати, що загалом українські провідники завжди плазували перед російськими.

Про це свідчить багато історичних документів, коли думки національних провідників не відповідають фактичним результатам української політики, що особливо помітно сьогодні. В історії мало прикладів, коли українці боролися за свою волю, націю і державу системно, послідовно і потужно. Окрім Коліївщини, визвольної війни під проводом Б. Хмельницького, бо-

ротьби Української повстанської армії в першій пол. ХХ ст. та ще деяких відомих і маловідомих невеликих селянських рухів, щось назвати важко. Шанс вибороти незалежність і свободу з'являється в українців у певні періоди, мов манна небесна, але, на жаль чи сором, ми не скористалися повною мірою таким подарунком долі жодного разу, про що свідчать історичні факти.

У Росії українці століттями тихо і мирно будували Російську імперію своїми інтелектуальними і фізичними ресурсами. І ось настав 1917 рік, комуністи розхитали імперію, і українці мали можливість здобути незалежність досить легко. Ще до захоплення влади комуністами в Петрограді прогресивні сили в Україні обрали Українську Центральну Раду, яка 10 червня 1917 р. видала Перший Універсал, у якому обрані представники народу в особі Української Центральної Ради просили в Тимчасового уряду Росії дуже мало, що було схоже на милостиню: «Твої народи, вибрані люде заявили свою волю так: хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою Російською, хай народ український на свої землі має право сам порядкувати своїм життям».

Через невеликий проміжок часу ці державники повідомляють українському народові: «Ми гадали, що Центральне Російське правительство простягне нам руку в своїй роботі. ...Але Тимчасове Російське Правительство одкинуло всі наші домагання, одіпхнуло простягнену руку українського народу». Універсал проголошував: «однині самі будемо творити наше життя», але тут же Центральна Рада закликає «народи ..., що живуть на нашій землі ... стати до праці коло організації автономної України». Як бачимо, керівники Центральної Ради і не думали відділятися від Росії, лише просили автономії в складі імперії, допускаючи, що при цьому можна «накласти на людину особливий податок на рідну справу і точно,

негайно, регулярно пересилати його в скарбницю Української Центральної Ради».

Країна Рад подібної вольності своїй автономії не дозволила, і керівники Української Центральної Ради (М. Грушевський — голова УЦР; В. Винниченко — голова Генерального секретаріату; Х. Барановський, М. Стасюк, О. Шульгін, В. Садовський, Б. Мартос, І. Тешенко — генеральні секретарі; П. Христюк — генеральний писар) видали другий Універсал, де записано: «Ми, Центральна Рада, яка завжди стояла за те, щоб не одділяти Україну од Росії, щоб вкупі з усіма народами її прямувати до розвитку та добробуту всієї Росії і до єдності демократичних сил її, з задоволенням приймаємо заклик правительства до єднання і оповіщаємо всіх громадян України: ...Центральна Рада ...підготовлятиме проекти законів про автономний устрій України для внесення їх на затвердження Учредительного зібрання ...Ми рішуче ставимося проти намірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного зібрання».

Ось так визначили наше майбутнє видатні українці, які Універсалами поставили за слін прогресивним революційним силам, що намагалися підняти український народ на боротьбу за справжню українську незалежність.

У Третьому Універсалі записано: «Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів». Як бачимо, саме в третьому Універсалі Української Центральної Ради закладено ідею створення СРСР, якою і скористався Й. Сталін, що очолював тоді Міністерство національностей Росії.

Звичайно, керівники Української Центральної Ради хитрували, як це вміють робити українці, оскільки перед цими запев-

неннями оголосили: «Віднині Україна стає Українською народною республікою», хоча тут же зауважили: у складі Росії, що й допомогло комуністам, які, замінивши лише одне слово, одержали назву Українська Радянська (народна) Республіка. Керівники невизнаної Української Народної Республіки звернулися до українців: «Громадяни! Іменем Народної Республіки в федеративній Росії ми, Українська Центральна рада, кличемо всіх до рішучої боротьби з усяким безладдям і руйництвом та до дружнього великого будівництва нових державних форм, які дадуть великій і знеможеній республіці Росії здоровля сили і нову будучину». На відміну від толерантного ставлення українців до росіян, російські посадовці ставилися до керівників Української Центральної Ради так, як у минулому до Б. Хмельницького, про що, до речі, писав сам М. Грушевський в «Очерках истории украинского народа»: «благодаря недомолвкам с обеих сторон между Украиной и Москвою этими мартовскими статьями 1654 года установились довольно неопределенные отношения... и московское правительство принципиально оставляло за собою право непосредственного управления... и участие во внутренних отношениях Украины, превращая ее постепенно в обыкновенную провинцию Московского государства».

Не вчилися українські провідники навіть на власних творах, оскільки, ставши главою держави, через два з половиною століття автор цих справедливих висновків і яскраво описаних відносин робив те ж саме: прислухався до порад Москви. Історія нікого не вчить, навіть самих істориків, оскільки пишуть вони одне, а як політики чинять інше. Якщо в Третьому Універсалі керівники Української Центральної Ради закликали боронити Росію «во ім'я рятуння всієї Росії», то в Четвертому Універсалі від 9 січня 1918 р. зауважували: «Тим часом Петроградське правительство народ-

них комісарів, щоб повернути під свою владу вільну Українську республіку, оповістило війну Україні і надсилає на наші землі свої війська красногвардійців-більшовиків, які грабують хліб і вивозять його в Росію. ...темні сили хочуть знов підвернути всі вільні народи під єдине ярмо Росії». Російські комуністи приборкали Україну звичайно ж за допомогою українських.

За наведеним сценарієм поводитися всі українські провідники: хитрував Б. Хмельницький у 1654 р.; загравав М. Грушевський у 1917 р.; принижувався Л. Кравчук у 1991 р.; проявляв рабську покірність Л. Кучма на межі ХХ–ХХІ ст.; незграбно проявляв свою вдавану політичну волю В. Ющенко після «помаранчевої» революції 2004 р. Але Росія завжди всіх українських провідників із їхніми хитрощами бути «і вашими, і нашими» переконувала по-своєму, вирішуючи будь-яку справу винятково у власних великодержавницьких інтересах.

Наприкінці ХХ ст. боротьба за владу в самій Росії дала можливість Україні тихо і мирно, не в результаті запеклої боротьби, як це було в багатьох країнах, відокремитися від Росії і розпочати незалежне плавання в бурхливому океані світової цивілізації. Нерівна тиха боротьба за свободу не

багатьох, але сміливих українців у часи комуністичної епохи СРСР і новітньої Російської імперії завершилася «помаранчевою» революцією, яка повернула до України увагу світової громадськості. Проте зрада, протистояння й невміле використання здобутих перемог, нехтування народною довірою закінчилися тим, що більшість прихильників процесів, які відбувалися в Україні, невпинно скорочується, багато держав світу вже розчаровується в послідовності дій наших керівників, що відсовує європейські перспективи України на невизначений період.

Аналіз матеріалів і висновків праці «Сільське господарство України 1917–1920 років: реалії та пошуки» Ю.Ф. Мельника, В.А. Вергунова, Г.О. Глазунова дає змогу зробити висновок: її матеріали мають бути широко обговорені у владних структурах, наукових установах і використані в навчальних закладах. Але історичні матеріали, упорядковані й викладені в праці, заслуговують не лише на вивчення, але й на осмислення задля творення сьогодення, а отже, майбутнього.

Б. ПАНАСЮК,
доктор економічних наук,
академік УААН, заслужений економіст України